

Wirth Lajos

FUTÓ TIBOR LEVELEZÉSE A JÁSZSZENTANDRÁSI TEMPLOM FRESKÓIRÓL

Évkönyvünk 2013. évi számában olvasható Futó Tibor, néhai jászszentandrásai főjegyző írása a szentandrásai templom kifestetésének történetéről. Könyve megírását megelőzően Futó Tibor széles körű levelezést folytatott az egykori érintettekkel, hogy kiegészítse, és ha kell, korrigálja saját emlékeit. A levelek fennmaradtak, és jelenleg – dr. Futó Lászlónak köszönhetően – a Hamza Múzeum birtokában vannak. A számítógépre vitelüket én végeztem, és az alábbi sorszámozás is tőlem származik. Egy részük tartalmazza a megírás dátumát, a többi esetben a szövegből lehetett következtetni a keletkezésük sorrendjére. A freskókkal kapcsolatos adatokon túl a levelekből megismerhetjük Futó Tibor, Chiovini Ferenc és Czumpf Imre családjának négy évtizedes történetét is, a harmincas évektől a hetvenes évek elejéig.

Némi töprengés után úgy döntöttem, hogy valamennyi levelet csonkítatlanul közlök. Ezekből kitűnik, hogy a szereplők baráti kapcsolata némelykor nem volt teljesen felhőtlen, illetve a művészek között maradtak be nem váltott ígéretek.

Wirth Lajos

1. Futó Tibor levele és írásbeli kérdései Chiovini Ferenchez

Kedves Ferikém!

A múlt év október elején történt látogatásunk alkalmával említettem, hogy a jászszentandrásai templomfestéssel kapcsolatos élményeimet meg akarom írni. Kértek már erre Jászszentandrásról is, Molnár igazgató-tanító. Ezért kérlek, hogy a mellékelt kérdéseimre légy szíves válaszodat megadni. Persze már sokat felejtettem, illetve bizonytalanságaimat el akarnám oszlatni bizonyos kérdésekben. Tudom, hogy sokat kívánok, de segíts nekem! Azt is kérem, ne sokáig várokoztass, mert a téli időszakban több erre az időm, mint később. Nagyon kedvesen emlékszünk vissza látogatásunkra. Jó lett volna még hosszabban elbeszélgetnünk. Reméljük, jól vagytok s a kedves unokák is jobban vannak már azóta. Mi is elég jól vagyunk, csendesen-öregesen s kicsit unatkozva. Sajnáljuk, hogy Mártával nem találkoztunk. Szerettük volna látni őt is. Így is örültünk azért, hogy Irénkével együtt Téged viszontláthattunk.

Fogadjátok hát kedvesen kézcsókjaimat, és szerető csókjainkat mindannyian, s legyetek továbbra is jó egészségben hozzánk barátsággal.

Siófok, 1970. febr. 15.

Malom u. 1. sz. 3. a

– Mikor tárgyaltunk veled először a templomfestés ügyében?

1932 tavaszán. Pár hónappal előbb, '31 őszén Te kerestél fel, majd '32 tavaszán a szerződést megkötöttük. Jelen voltál Te, Tóth Antal és Antoni János.

– Mikor kapcsolódott be a tárgyalásba Aba-Novák?

*1932 nyarán, mikor Szolnokra lejött, és ekkor kapta a szegedi Demeter Kápolna freskói-
ra, ill. vázlataira a páduai egyházművészeti kiállítás nagydíját.*

– Megállapodás mikor jött létre?

(nincs válasz)

– Mennyi volt a vállalási összeg?

11 600 pengő.

– Mikor kezdtétek meg a munkát?

1933. májusban.

– A tervek jóváhagyása miként történt, és hol?

Írtam róla másutt.

– A segédkező kőműves neve:

Zsemlye Ferencnek adtuk ki az egész kőműves munkát. Egy összegben vállalta, ha jól emlékszem 600 pengőért.

– Az első kritikát író orvos neve:

Dr. Elek István városi tisztifőorvos.

– Kritika rövid tartalma:

Lelkesedéssel írt a Szolnoki Újságban egy hosszú cikket. Egyik fejezete így hangzik: Amit Jászszentandrás megcsinált, azt miért nem tudja Szolnok is megtenni, mert a szolnoki templomok vagy üresek, vagy ízléstelenek. Ez olyan erős kritika volt a Ferencesek templomára és azok ízlésére, hogy ezzel aktivizálta a Ferenceseket és az egész ellenakció megindítója lett.

– Megjelent a c. újság 1933. évi sz.

(részbeni válasz fentebb)

– P. Odiló is írt kritikát? Ha igen, mily lapban, mikor és annak tartalma.

P. Odiló ferences barát, úgy hallottam vagy két év iparművészeti iskolát is végzett. – Kétszer írt Odiló. Azt hiszem a lap címe Katolikus Élet volt. Úgy emlékszem a novemberi és decemberi számban írt.

– Úgy tudom P. Odiló is foglalkozott festészettel. Volt-e erre neki előtanulmánya, vagy csak beképzelt tehetség volt?

A freskók minden részéről Petrás István budapesti fotográfus reprodukciókat is készített, amiket albumba kötve a támadások lezajlása után Gerevich átadott a Szentatyának Rómában, aki azt mondta rá: Nagyon örülök, hogy Magyarországon ilyen freskók vannak.

— Jajczai János foglalkozása és munkahelye. (Vele beszéltem én Pesten, de már nem tudom, hogy képtárban-e vagy könyvtárban. Úgy tudom, az Új Idők c. lap kritikusa volt, s a szépművészeti rovatot vezette. Ő adott nekem akkor igen megnyugtató szóbeli véleményt.

Művészettörténész, műkritikus, könyvtáros.

— A megjelent összes kritikát tartalmazó lapokat elraktam, sajnos a háborúban odaveszett. Légy szíves írj azokról röviden! Amennyiben itt kevés helyet hagyok, a túloldalon folytasd!

2 támadó cikk jelent meg a szolnoki ferencesek havonta kiadott lapjában. 40 legnagyobb-részt védő cikkben reflektáltak rá a hazai, és foglalkoztak vele külföldi lapok is. Nekem jóformán mind megvolt, de 44-ben elveszett. Először a Magyar Kultúrában (a jezsuiták lapja volt) Nyisztor Zoltán reflektált. Úgy kezdődött a cikk: „Én vagyok abban a megtisztelő helyzetben, hogy a jászszentandrási freskókat megvédhetem.” Már ez eldöntötte a vitát, és irányt adott a továbbiaknak.

— Egyházművészeti világiállítás volt tudtommal, s azon a freskótervek részt vettek. Mely tervek voltak ott? Emlékezetem szerint Róma képtára részére megvásárolták. Vagy csak fényképek mutatták a freskókat?

Nemzetközi Egyházművészeti Kiállítás a Vatikánban 1934. A freskóvázlatok voltak kiállítva. Az Aba-Novák vázlatát megvásárolták az egyik római templom részére. Az enyém birtokomban van, megvan az Osservatore Romanonak is a cikke (a Vatikán hivatalos havi folyóirata), ami az én vázlataimmal elég hosszan foglalkozik. Kritikai méltatásban tehát nekem maradt 300 pengőm, és mivel egész évben nem festettem képet, elég nehéz helyzetbe kerültem.

— Úgy emlékszem, hogy végelszámolásunk alkalmával alig maradt valami pénzetek. Így volt csakugyan?

Összesen 600 pengőnk maradt, amit megosztottunk.

— Vili még a kórusban meg akarta festeni a vízözönt. Emlékezetem szerint Te tiltakoztál, mert már nem volt arra fedezet.

Vili a diadalív megfestését freskókkal, (mert eleinte ornamentikára volt tervezve, és vázlat sem volt róla) velem való megtárgyalás nélkül felajánlotta a megrendelőnek, amibe én utólag beleegyeztem. Még a Vili felesége is ellenezte, mert veszélyeztette a kalkulációt. A kórus freskókról is volt szó, de ez már annyira irreális volt, hogy elvetettük, illetve elleneztem, mert az ingünk is ráment volna. Az anyagi kalkulációval szembeni aggályaidat közben Te is hangsúlyoztad. A diadalív freskóinak felvállalásánál Vili azzal bíztatott, hogy a vázlataimat majd megvétegi Gerevich-csel és úgy kárpótol, de ez nem történt meg. Hasonlóképpen teljesítetlen maradt az az ígélet is, hogy a következő freskónál, amit Vili kap – mint Szentandráson én – ott is fele-fele alapon osztozunk.

— Az utolsó ítélet eredetileg nem volt tervezve. E kép megfestését később határoztátok el, s ez nem is szerepelt a bemutatott tervek között. Így volt?

A támadható és támadott rész a diadalív volt. Az adta a támadások magját. A legkellemetlenebb és a legjogosabban támadható azért is volt, mert erről a részről sem vázlat nem volt, sem jóváhagyás. A többi vázlatot is láthatlanul hagyta jóvá teljes bizalommal az érsekség. Ezért volt számunkra igen kellemetlen a támadás, mert egy nem védhető pontja is volt, és az érsekséget az erőteljesebb védelemben ez korlátozta.

— Úgy emlékszem, hogy a terveket az egri érsek testvére (: nevét kérem :) vizsgálta és javasolta jóváhagyásra az érseknek. Igen?

Dr. Szmrecsányi Miklós ny. min. tanácsos az érsek öccse.

— A kérdezetteken felül szükségesnek tartott közléseid:

Tibikém, drágám. Írhatnék még erről sok mindent, és el is mondtam három alkalommal a szentandrásai templomban. Felvették magnóra is a jászberényi múzeum részére, és az az érdekes, hogy a Járási Tanács és Földművelésügyi Minisztérium felkérésére tartottam az előadást. Esetenkint beszéltem másfél óráig, és abba sok belefért.

Kézcsókom és az Irén csókjai átadását kérem Rózsikának,

Téged szeretettel csókol: Feri

Legnagyobb rész Te is tudod a történetet, sőt vannak olyanok is, amiket jobban tudsz.

2. Futó Tibor levele Aba-Novák Judit textiltervezőhöz

Budapest, II. Pasaréti út 60/b sz.

Kedves Judit!

Gondolkozik a feladó nevét olvasván, ki lehet ez az ember? Mit akarhat? Pedig hát valamikor naponta együtt voltunk, s bizony volt rá eset, hogy az ölemben fogtam. Persze mindez régen volt. Régen bizony, Jászszentandrásen 1933-ban, amikor édesapja ott a templomi freskókat festette. Én voltam ott akkor a főjegyző, aki az ügyet intéztem, aki Chiovini Ferit és kedves Vili barátomat meghívtam templomunk kifestésére. Sok szép napot töltöttünk el akkor együtt. S mikor legutoljára az új villájukban találkoztunk, szegény Vilinek már pár napja volt hátra. Azóta nem hallottam hírt a családról. Hogy most miért írok? A jászszentandrásai templom festésével kapcsolatos élményeimet akarom megírni, s ahhoz gyűjtök adatokat. Figyelemmel kísértem az utolsó években Viliről megjelent cikkeket, s egy művet is. Nem voltam azzal sem teljesen megelégedve. Így most néhány adatra lenne szükségem, s arra kérem, választ adjon. Írtam Chiovini Ferinek és Czumpf Imrénének is ez ügyben. Ferivel múlt ősszel beszéltem Szolnokon.

Mikor volt Rómában az egyházművészeti világkiállítás, melyen Vili is részt vett a jászszentandrásai freskókkal? Mi volt ott kiállítva, a tervek, vagy fényképek? Úgy tudom, hogy a tervet Róma képtára részére vásárolták meg, igen? Milyen elismerésben volt ott része a freskónak? Általában ezzel kapcsolatos történet. Mikor legutóbb budai villájában látogatóban voltunk, Vili egy tervet mutatott, melyet valamelyik római templomban számított

megfesteni, mint elfogadott tervet. Így volt-e ez? Mely templom részére készült a terv, kinek a megbízásából? Vilinek a freskókról több jó fényképfelvétele volt. Megmaradtak-e ezek? Sajnos nekünk semmi emlékünkhöz nem maradt. A Vilitől kapott rézkarc is elveszett a háborúban, nekünk onnan el kellett jönnünk, mindenünket otthagyván.

Ha a fentiekén kívül egyéb közölni valója lenne, igen megköszönöm előre is. Magáról is írjon bővebben, igen szeretnénk tudni élete folyását. Mi most a Dunántúlon élünk a háború óta. Nyáron Zamárdiban, télen Siófokon lakunk. Ha erre jár, látogasson meg, igen örülnénk neki.

Válaszát kérve jó egészséget kívánunk, és feleséggel együtt sokszor üdvözljük, csókoljuk.

Siófok, 1970. március 1.

Futó Tibor

3. Futó Tibor levele Czumpf Imréhez Budapest, V. Múzeum krt. 3. sz.

Kedves Imre!

Nagyon régen készülök írni neked. Címedet a telefon-előfizetők névsorából vettem. Talán jó. Emlékszel-e még ránk? Elég-e a nevem olvasása, vagy részletesebben be kell mutatkoznom? Erre prompt választ nem kaphatok, így hát az előzményekről kell pár szót mondanom. Így talán majd a régi emlékek meglevenednek.

A jászszentandrási templom festésének ügyét én intéztem, én voltam ott akkor a főjegyző. Sok szép időt töltöttünk el együtt kedvesen, fiatalon. Most a templomfestéssel kapcsolatos emlékeim megírásával szándékozom foglalkozni. Már Chiovini Ferivel beszéltem a múlt év őszén. Ő is biztatott. Neki már bizonyos adatokért írtam. Most tőled is választ kérek az alábbiakra. Sajnos sokat felejtettem már, de a bizonyosság kedvéért is kérem válaszodat. Te nemcsak a hajó festését végezted, hanem az utolsó ítélet freskójának kezdő részét festetted. A nagy állványra Vili nem mert felmenni, szédült. Téged küldött fel, ő meg a kórusról dirigált, távcsőn nézte a munkádat. Nem tudom biztosan, mely alakokkal végződik a te festésed, és mikor kezdődik a Vilié? Hogyan történt, hogy Vili azt már bírta, az állványmunkát? Én ez ügyben akkor beszélgettem veled, de arra vagyok kíváncsi, kettőtök között hogyan végződött az ügy, mert erre már nincs határozott emlékezetem. Mikor kezdtétek a munkát, nem tudom. Befejezésére emlékszem: szept. 14-én, a búcsú napján a pap jött a sekrestyéből, s Te akkor mentél ki a nagy ajtón, munkád végeztével. Nem emlékszem a Vili körül forgó gárda tagjainak nevére. Erdélyi (keresztneve), mi lett vele a munka végeztével? Volt egy zsidó fiú, mi volt a neve, ki volt az, miért volt Vilivel s mi lett vele később? A Natália bécsi hölgy volt. Leány-e, asszony-e? Vele néhány évvel ezelőtt Balatonkilitin találkoztam. Özvegyen, elég nehezen élt. Oda telepítették ki Siófokról a villájukból. Nemrég meghalt.

Aztán írj magadról is, megnősültél-e, vannak-e gyermekeid, hogy élsz, stb? Mi Siófokon – nyáron Zamárdiban – élünk. Három fiunk is átvészelte a háborút. Jó lenne találkozni és sokat-sokat beszélgetni. Ha erre jársz, keress fel bennünket. Mielőbbi válaszodat várva, jó egészséget kívánunk, és sokszor melegen ölelünk, üdvözlünk.

Futó Tibor, Siófok, 1970. március

4. Czumpf Imre levele Futó Tiborhoz (kézírás)

Kedves Tibor!

Egy kicsit megkésett a válaszom, de nem voltam itthon, amikor a leveled megérkezett. Volt azon kívül más dolog is, elő akartam ásní az itt mellékelt képet is, melynek Nálad jobb helye lesz. Ez a kép nálam maradt véletlenül, és őriztem. A Vili-féle képen a mellékelt részt a kis rajz mutatja [Az apszis felső részén levő Krisztus-fej, és körülötte levő glóriás fejek]. A munka elvégzése után soha nem beszélünk Vilivel, és én máshol sem beszéltem róla. Nem is érdekes az ügy különösképpen. A jelzett rész után én már tovább a képen nem dolgoztam. Pont.

Kérdezed, kik voltak a fiatalok, kik velünk voltak? Ezek közül Erdélyi Endre egy nagyon szegény kárpátaljai fiú volt. Ő kapott valamit az eltartásán kívül. A többiek a Vili tanítványai voltak, és nem vettek részt a munkában. Név szerint Rozsda Endre(?) jelenleg Párizsban él. – Bényi László jelenleg a Nemzeti Galériában van, mint tudományos kutató. – Redő Ferenc vezető ember a Képzőművészeti Alapnál, és feleségével együtt szép gobelineket készítenek és fametszeteket csinál. Szóval mindannyian beérkeztek és eredményesen dolgoznak. Redő egyébként fel akar keresni alkalomadtán, elkérte a címedet.

Most magamról. Szentandrás után sokat utaztam, többször Olaszországba, Párizsba, többször Londonba, itt kiállításom is volt. Több évig egy textilgyár tervező vezetője voltam, és vagy 14 évig iskolában tanítottam tervezést, 1937–1951-ig. Ezeket követően 1968-ig az egész ország területén templomokban, kastélyokban, stb. régi freskókat restauráltam. Jelenleg nyugdíjasként otthon dolgozom erősen. Egészséges vagyok és 72 éves. Emlékszel még a szentandrási születésnapra?

Szóval egy egész kis életrajzot küldök magamról. Még azt is, Natáliáról nem tudtam, de néhány évvel előbb járt itt nálunk néhányszor. Nálunk! 1952-ben megnősültem, egy igen rendes feleséget szereztem.

Most befejezem, talán nyáron eljutok a Balatonhoz, és felkereshetlek. Egy pesti orvos barátom nyáron Zamárdiban van, és már többször meghívott, és egyszer eljutok oda.

Most Rólatok. Hogy vagytok? Mit csinálsz? Feleséged hogy van? Írj róla is, és a gyerekek mivé lettek? És gondolom már nagypapa vagy?

Most befejezem, és remélem további híreket is hallok. És ha Pestre kerülsz, meglátogatsz.

Kedves feleségednek kézsók, Téged öllelek az egész családdal együtt:

Imre

1970. márc. 31.

Bpest, V. MÚZEUM krt. 3. telefon: 187 474

u.i. Azt hiszem május elején kezdtük a munkát.

5. Futó Tibor levele Czumpf Imréhez

Kedves Imre!

Nagyon megörültem hosszú levelednek. Nagyon jó volt olvasni és emlékezni. Választ kértél tőlem, íme küldöm. Köszönöm először is a küldött fényképet a volt kápolnáról. Hogy maradt meg ennyi ideig épségben?

Mi lett az Erdélyi Endrével, arról nem írtál. Ő készített Kornél fiamról egy portrét, az meg is van. Rozsda Endre az a csúnya zsidó fiú volt úgy-e? Annak a szülei, úgy tudom, jómódúak voltak. Egy kicsit felvágós fiú volt. Mi lett belőle? Bényi Lászlóra és Redő Ferencre nem is emlékezem. Ők is mindig ott voltak, mint ti? Róluk többet szeretnék tudni. Ki készítette a pár drb. ablaküveget? Úgy tudom, a szentélynél levő 3 drb-t Vili ismerősétől kapta. Írd meg, fizettek-e értük. Vili hozott oda több szobrot is. Kitől és pénzért szerezte-e? Tudom, mi azokra nem fizettünk ki semmit. Írod, Redő fel akar keresni. Igen örülök neki. A neki adott siófoki címen (melyen még most is levelezek veled is) később nem talál, mert a tavaszi jó idők beálltával késő őszig Zamárdiban lévő házukban lakunk. Zamárdi címünk: István út 19. szám. Ez a régi balatoni műút, mely most már mellékúttá vált a 7-es kiegyenesítése folytán, és a szántódi révhez vezet csupán. A szentandrásai születésnapra sajnos nem emlékszünk. Erről írnál bőven, bizonyosan eszünkbe jut majd. Nem tudom, nem-e akkor történt a gatyád elvesztése és kihímzése? Erre emlékszünk, de már azt nem tudjuk, ez is miképpen zajlott le. Írd meg majd. Írod, megnősültél és rendes, jó feleséget szerezted. Ennek igen örülünk. De azt is írd meg, hogy csak kettesben vagytok?

Ja, még egy fontos dolog. Úgy emlékszem, hogy Vilit felkereste ott egy már elég nagy fiú, akiről úgy hallottam, a fia, a háború alatt szerezte. Tudsz-e erről, mi lett a fiúval? Natália meghalt Balatonkilitin, egyik ismerősömtől tudom.

Egy pesti orvos barátod jár Zamárdiba. Ki az, hova jár, saját villája van, vagy csak üdülni jön oda? Mert, mint fentebb írtam, állandóan mi is Zamárdiban lakunk. Siófokon 1968 óta létesült lakásunk, úgy, hogy Kornél fiammal közösen beléptünk egy társasház építésbe. Itt telelünk, itt központi fűtés van a lakásban (Tibor fiam találmánya az olajkazán, mely fűt, és a fűtést önműködően szabályozza)

Magunkról:

A háború elsodort ide Dunántúlra. A front közeledtével a családomat lehoztam Zamárdiba, majd később én is oda jöttem. Tibi fiam akkor egyetemi hallgató volt, Pesten maradt s csak később találkoztunk, és tudtuk meg, hogy élünk. Kornél hadapródiskolás volt Sopronban, onnan nyugatra vitték, angol fogságból került haza. Róla sem tudtunk sokáig semmit. Laci fiunk volt velünk, és a két távollévőért sokat aggódtunk. Tibor fiunk egyetemi tanulmányait nem folytathatta, Kornél sem kerülhetett oda. Tibi villany és rádió mestervizsgát tett, majd a szövetkezetek alakulásakor egy ktsz-nek lett az elnöke Tab községben, onnan Siófokra került, itt is ktsz-elnök. Saját szép háza van, nős, egy 20 éves fiuk van.

Kornél cukrász szakképzettséget szerzett, majd a könyvelői pályára ment, ott mérlegképes vizsgát tett, a Pannónia vállalatnak volt éveken át Siófokon főkönyvelője, most az Idegenforgalmi Hivatalnál dolgozik. Megnősült, egy 18 éves fia és egy 16 éves leánya van. Két éve különvált első feleségétől, újra nősült, most Siófokon együtt lakunk.

Laci fiam Szegeden egyetemet végzett, fizika-matematika tanár lett, jelenleg Székesfehérváron a József A. Gimnáziumban tanít. Felesége is tanárnő, két fiuk van.

A háború után engem B. listáztak, kereset nélkül maradtam. Nehéz napjaink, hónapjaink voltak. Könyvelőnek mentem el, megszereztem a képesítést, s 1946. okt. 1. óta szövetkezeti vonalon dolgoztam. 1950-ben a siófoki szövetkezet főkönyvelője lettem, onnan mentem nyugdíjba 1961. októberben. Nyugdíjaim igen kevés, havi 1259 Ft. Ezért pótolni kell, nyári idényben nyaralóknak szobákat adunk ki Zamárdiban, s így tudunk létezni. Ha ismerőseid közül valaki nyári üdülésre szobát keresne, ajánlj minket nekik.

Kedves Imre! Így sokat tudsz most már rólunk. Okvetlen látni szeretnénk, s ha jössz Zamárdiba feltétlen keress fel bennünket. Elég jól vagyunk, csak kicsit öregedtünk. Nagyon sokat gondoltunk rád eddig is, ezután még többször. Írj mielőbb. Ha jössz, sokat-nagyon sokat beszélgetünk majd.

Pestre mi nemigen járunk, utáljuk azt a nagy várost, ahol egymást tapossák az emberek. Mi a vidéket szeretjük, a csendes életet.

Kedves feleségednek kézcsók, illetve csók, téged nagy szeretettel ölelek, csókollak:

Siófok, 1970. április 13.

6. Futó Tibor levele Chiovini Ferenchez

Kedves Feri!

A jázszentandrási templomfestés története című írásomat egy példányban, visszakérőleg azon kéréssel küldöm meg, hogy azt olvasd el, írd meg róla véleményedet.

Válaszod előtt nem akarom Jázszentandrásra küldeni. Hátha valami kiigazításra szorul. A 20. oldalt (utólag jutott emlékezetembe) a 19. oldal alján levő Zárószó előtt kell olvasni. A kellemetlen idő miatt még Siófokon vagyunk. Talán e hét végén költözünk ki Zamárdiba.

Ha válaszodat májusban küldenéd, úgy azt légy szíves Zamárdi, István út 19. sz. alá küldeni.

Reméljük, egészségileg jól vagytok. Különösebb bajunk nekünk sincs. Mindnyájatoknak sok csókot küldünk szeretettel:

Rózsika és Tibor.

Siófok, 1970. április 21.

Malom u. 1. sz. 3. a

7. Futó Tibor levele Chiovini Ferenchez

Kedves Ferikém!

Nagyon várt leveledet megkaptam. Megjegyzéseid váratlanul értek. A sorrendre vonatkozóan. Ma is úgy gondolom, hogy a Déli harangszó volt az első, utána a Szt. László, és Vili aztán kezdett. De hát Te bizonyára jobban emlékszel. Most arra kérlek hát, légy jó hozzám, és írd meg, milyen sorrendben készültek el az egyes freskók. Ha hibáztam ebben, úgy okvetlenül ki kell javítanom, illetve postafordultával légy szíves válaszolni. Írd meg azt is, hogy a múzeum számára mily címre küldjem az írás egy példányát?

Nagyon sokat gondolunk rátok, most különösen, a Tisza áradása miatt. Csak vége lenne már! Sokat izgulunk mi is. Reméljük, jól vagytok mindannyian. Előre is köszönöm fáradozásodat.

Írénének kézcsók, és feleségem csókjai, neked sok-sok csók és ölelés régi hívedtől:

Zamárdi, 1970. június 11.

8. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz (postai levelezőlap)

(A postabélyegző dátuma: Szolnok, 1970. jún. 19.)

Kedves Tibikém! Minden kétséget kizáróan a Szent Lászlóval kezdtem. Még előttem van, mikor Vili megállt előtte, tetszett neki, és a technikai eljárásra mondta, hogy így mehet a többi, és azután kezdett ő is festeni. Az egészet befejeztem a „Déli harangszó” bejárat felőli nagy lovas résszel.

Az írás egy példányát Kaposvári Gyula igazgató, Damjanich János Múzeum, Szolnok címre küldjed.

A Tisza áradása minket közvetlenül nem fenyeget. Egy-két helyen, különösen Tiszakürtnél veszélyesebb a helyzet, de a közép-tiszai részen nem olyan veszélyes, mint másutt.

Rózsikának kézcsókom, feleségem csókját küldi. Téged szeretettel ölellek, csókollak:

Feri

(A postabélyegző dátuma: Szolnok, 1970. jún. 19.)

9. Czumpf Imre levele Futó Tibornak (kézírás, dátum nélkül)

Kedves Tibor!

Annyi nehézség után végre tudok válaszolni leveleidre. Nem hanyagság, sem valami ellenállás nem okozta a késést, de annyi minden történt körülöttem, és velem, hogy elnézd a mulasztást. (Betegség, operáció, stb.) Csupa magánjellelű dolog, és másra nézve érdektelen. Ennyit ezekről...

Most vegyük sorba a leveledet. Erdélyi Endre hazament Kárpátaljára, és úgy értesültem, ott meghalt. Rozsda Endre Párizsban él, és beérkezett festő. Dr. Bényi László festőm. és most ment nyugdíjba, mint a Nemzeti Galéria egyik fő-fője.

Redő Ferenc egy csendes fiú volt, félrevonultan dolgozott. Ő is szervezési dolgokkal foglalkozott, és a művészeti életben jelentős szerepet tölt be, azon kívül művészi faliszőnyegeket tervez és készít, feleségével együtt. A szentandrászi születésnap aug. 11-én történt, a tanítók kertjében, a gatyá elvesztés is akkor történt.

A feleségemről érdeklödsz. Igen rendes és igen jó, szép asszony, és nagy segítségemre van. Nyugodt, csendes és békés életet élünk. Zsidó asszony. Aba Vilinek fia volt az a szőke fiú, akiről írtál, és azóta fiatalon meghalt.

A Vili lánya textiltervező. Asszony, gyermeke is van, de úgy tudom elvált. Kató néhány évvel előbb meghalt. Natáliáról írtál, tudtam, hogy ott van, járt nálunk néhányszor.

A második levélben írt Szt.andrászi festés menetrendjét kéred. A munkát Feri kezdte, emlékezetem szerint a kis rajzon jelzett I., utána a II. falon. A Vili falát az ő rajza szerint az a pszis felső részén és két oldalán festette előbb, utána a szentély belsejét.

A Krisztus-fejet és a nagy glóriás szenteket én festettem, és ugyanakkor az összes ornamentális falakat is.

Kézcsókkal és sok szeretettel: Imre

Most visszanézve látom, hogy mily kusza levelet írtam. Szívemmel van némi zavar, de nem tudtam már tovább halasztani az írást.

Az a bizonyos Zamárdiba látogatás még aktuális, és remélem, sor kerül rá: Imre.

10. Futó Tibor levele Czumpf Imréhez.

Kedves Imre!

Igen bánt hosszú hallgatásod. A múlt év ápr. 13-án írott hosszú levelemre mai napig sem kaptam választ. Nagyon-nagyon vártam.

Csak nem vagy beteg? Írtad, hogy nyáron lelátogatsz, mert máskor is ott, Zamárdiban egy ismerősnél szoktál lenni. Nagyon nyugtalanok vagyunk miattad. Aggaszt e hosszú hallgatásod. Örvendeztess meg leveleddel!

Lehet, hogy az előző levelemben írottakra már nem emlékszel, így kérésemet megismétlem:

A jázszentandrászi freskókkal kapcsolatban véleményeltérés van köztem, és Chiovini Feri között a sorrend tekintetében. Kérésem tehát, légy szíves írd meg, hogy emlékezeted szerint milyen sorrendben készültek a freskók? Ki kezdte, melyik képpel, s utána ki mit festett? Nem szeretném, ha írásomban e tekintetben téves adatokat közölnék. Míg válaszodat meg nem kapom, írásomat nem tudom befejezni. Így nagyon kérek, válaszoddal ne késlekedj!

Jó egészséget, és boldog Újévet kívánva, kedves feleségednek kézcsókom, neked sok csókot küldök, nagy szeretettel: Tibor

Siófok, 1971. jan. 4.

Malom u. 1. sz. 3. a

11. Futó Tibor levele Antony Jánoshoz

Kedves Jánoskám!

Talán emlékszel rá, egy ízben adatokat kértem tőled a jázszentandrászi templomfestéssel kapcsolatban. Említettem akkor, hogy meg akarom írni a templomfestés történetét. Végre elkészült. Írásom egy példányát azzal a nagy kéréssel küldöm el, hogy légy szíves azt elolvasni, és észrevételeidet velem közölni!

Lehetséges t. i., hogy valamire nem egészen jól emlékeztem. Azokat akkor helyesbíténém. Chiovini Feri és közöttem a sorrend tekintetében van véleményeltérés. Ezért kérek, írd meg, emlékezeted szerint az egyes freskók milyen sorrendben készültek.

Ha valami érdekesség jutna eszedbe, melyről én nem emlékeztem meg, azt is légy szíves közölni. Nagyon kérek, válaszoddal ne késlekedj sokáig! Nagyon, de nagyon várom. Addig ugyanis nem akarom a jázszentandrásziaknak megküldeni, csak majd az átjavítottat.

Magunkról: Bizony eljár az idő felettünk. Télen Siófokon lakunk. Egy társasházba társultunk Kornéllal közösen. Itt központi fűtésünk van, (a Tibor fiam találmánya, olajfűtéses,

önvezérlős kazánnal). Így a nehéz tüzelő és salakcipeléstől mentve vagyunk, s az egész lakás fűtött. Három szoba összkomfortos. Nyáron Zamárdiban vagyunk, sok gyümölcsfánk és szőlőlugasunk ad ott állandó foglalatosságot. Különösebb bajunk nincs, csak már érezzük a kort, hol itt, hol ott fáj valami. Gyerekek és unokák elég jól vannak, Tibi unokánk már vőlegény. Még dolgoztatunk, nyáron bizony sokat.

Szeretnénk rólatok is mindent tudni. Rég találkoztunk, írni meg bizony lusták vagyunk. Jó volna újra látni egymást. Nem jártok már Hévízre? Látogassatok el, igen, igen örülünk neki

Jó egészséget és boldog Újévet kívánva nagyon sokszor ölellek, csókollak, Icának és a kedves többi családtagnak sok kézcsók és csók: Rózsi és Tibor

Siófok, 1971. január 4.

Malom u. 1. sz. 3. a

12. Antony János levele Futó Tiborhoz. (kézírás)

Kedves Tiborka!

Betegtől jövet a levélszekrényben találtam vaskos borítékod, és míg nem bontottam fel – nem tudtam elképzelni, mi lehet? Örömmel olvastam műved, mely teljesen hiteles.

Nem tudom mi volt Chiovinivel az időrendi eltérés? Én úgy emlékszem, hogy Feri lett előbb kész a két oldalfallal, és pedig először Szt. László vizet fakaszt, mely jobb oldalt van, és utána a „Nándorfehérvári” falrész, melynek jobb alsó sarkában a zászlótartó vitéz Te vagy.

Aba-Novák először az ívet csinálta, utána a szentély két oldalát, és az oltár hátsó részét a négy profétával. Az apostolok között Kiss Balázs, Száz Károly, Kovács Mihály és Márkus malmos portréja fedezhető fel, aki akkor a legnagyobb ellenzéki hangadó volt.

Chiovini neked pajtásod volt, nekem pedig a gimnáziumban iskolatársam, és 3 év előtt, az 50 éves érettségi találkozón öleltük egymást.

Talán még a krónikához tartozna egy egeri érseki kihallgatás: a küldöttséget Subik alig akarta az érsekhez vezetni (félte, hogy pénzt kérünk), mikor félkörbe állva bejött az érsek, és kérdezte, ezen nehéz időben mi vezette Önöket a festésre? A nálunk lévő betétkönyvet megmutatva, hogy van pénzünk és saját erőből óhajtjuk a festést lebonyolítani – megkönnyebbült és hozzájárult. Persze ezt a momentumot a mai kornak nyelve szerint nehéz volna beleszőni – hisz amit írtál, szépen van megírva.

A Rólatok való beszámolót örömmel vettem, de hiányoltam, hogy se Rózsikáról, se a gyerekekről részletesen nem írtál. Nem írtál magadról se, mert az utolsó találkozásunk alkalmával nyavalyogtál, és Szántó Bandival egyeztetél kivizsgálásról. Szántó Bandi tavasz óta Veszprémben röntgen főorvos a kórházban.

Na most magunkról: Baján már csak ketten vagyunk. Vejemet tavaly kinevezték az Állatorvosi Egyetemre adjunktusnak, Éva pedig a Pasaréten levő patikában dolgozik. A Pasaréten van egy kétszobás, személyzetis, hallos öröklakásuk. A gyerekek 8.-os és 7.-es általánosba járnak. Icit január 1-vel kinevezték Pestre alorvosnak, gyermekosztályra. Erre már előre szá-

mítva az ősz folyamán beneveztünk egy építendő 9 lakásos öröklakás 3 szoba összkomfortos lakásba Budán, a Kiss Áron út 4. sz. alatt, a János Kórház felett, a 39-es busz végállomásánál. Jövőre lesz készen, és akkor – ha a Jóisten engedi – mi is felmegyünk. Miklós öcsém is ott lakik a szomszédban. Marcsi meghalt, és így feljött Pestre, Miklós fia nevére vett öröklakást, és két órás üzemorvosi munkát vállalt. Nekünk biz’ elég sokba kerül, 498 000 Ft, és ebben van még egy saját garázs is.

Igaz most elég jól van. Hát öreg cimbora, így korosodtunk meg.

Egy békés, nyugodt új esztendő kívánva, kézcsoikom tolmácsolását kérve,

Téged ölel: János

Rózsikát sokszor csókolom, Magát üdvözlöm: Ica

Baja, 1971. I. 8.

13. Futó Tibor levele Medveczky Ferencnek.

Kedves Feri!

A templomfestéssel kapcsolatban sok érdekes esemény történt. Ezeket foglaltam írásba. Olvasd el, és mutasd meg, illetve elolvasás céljára add át Molnár Pistának is. Ő kért erre. Írjátok meg véleményeteket!

Chiovini Feri már olvasta, s igen köszönte. Kért, hogy küldjek egy példányt belőle Kaposvári Gyula, a Damjanich múzeum igazgatójának, aki szintén olvasta, és kér belőle a múzeum részére egy példányt. Még eddig nem küldtem. Megvárom, Ti mit írtok?

Mostanában nagyon el voltam foglalva a szövetkezetünknél, ezért késik is levelem. Azóta már Te is túl vagy a szövetkezeti mérlegvizsgálaton, s a küldöttgyűlésen is.

Mellékelten küldöm édesapádnak szóló leveletem is. Neki is már régen válaszolnom illett volna. Nem tudom ott találja-e levelem? Ha nem, légy szíves alkalmilag elküldeni neki!

Reméljük, jól vagytok. Majd csak kitavaszdik talán már. Unjuk nagyon e hosszú telet.

Jó egészséget kívánva mindnyájatoknak, sok üdvözetet és csókot küldünk:

Tibor bátyád

Siófok, 1971. február 24.

14. Futó Tibor levele Antony Jánoshoz.

Kedves Jánoskám!

Bizony szégyen-nyalázat, hogy kedves leveledre, melyet a templomfestéssel kapcsolatos kérdéseimre válaszként írtál, csak most mondok köszönetet. Ne rój meg érte nagyon! Anynyiszor volt eszembe, tudtam, hogy illetlenség a halogatás, de hát mégis megesett. Adj feloldozást!

A vitás kérdésről:

Én úgy emlékszem, hogy Chiovini előbb a Déli harangszót, majd utána a Szt. Lászlós freskót készítette el. Te is, Feri is fordítva állítjátok. Itt helyesbítettem is írásomban, bár Czumpf Imre is az én álláspontomon van. Viszont kénytelen voltam a Feri kifogását elfogadni, különösen a Te válaszod után, mert hiszen Ő az alkotó. Aba-Novák (erre már határozottan emlékszem) elsőnek az oltár mögötti Krisztus-alakot festette. Ezt azért állítom, mert mint írásomból ki is tűnik, engem is eme első alkotása hozott nagy izgalomba, a szokatlan stílus akkor még nem értettem, nem bírtam. Köszönöm az érseki kihallgatásról szóló megjegyzésedet. Erre már nem emlékeztem volna, ha nem írod. Pedig úgy igaz. Be is állítottam leveled vétele után a helyére.

Hiányoltad a családról való beszámolómat. Így azt most szeretném pótolni. Rózsikáról: egy kicsit molettebb, mint amikor utoljára találkoztunk, de különben jól van, sokat dolgozik még, de most már korábban elfárad. Néha-néha szeme-feje fáj (már a másik szemén teljes a hályog, operálni lehetne, nem akarja, én nem merem biztatni), bizonyára a sok munkától. Még mindig varrogat is. Nem tud tétlenül üldögélni. Én néha felolvasok neki a Nők Lapjából, újságból. A TV-t sem bírja, mindig fáj utána a szeme. Élvezi a kertészkedést, kapál, gyomlál, ültet, stb. Mindene a szép kert. Boldog, ha szépek a virágok, ha a termés jó.

Magamról: elmúltak a fekélyemmel kapcsolatos fájdalmaim. Néha-néha valami emlékeztető fájás előjön, de tűrhető. Egy kicsit híztam is. Mindent eszem, egy keveset iszogatok is. Sörből elég egy kispohárral, borból is Rózsikával kettesben iszunk meg egy borospohárral, ha olyan volt az ebéd. Nagyon feledékeny vagyok, sokszor közönséges szó, vagy név nem jut eszembe, s ez igen bosszantó. Bal fülemre nem hallok, s úgy veszem észre, a jobb fülem hallása is romlik. Legbosszantóbb dolog, hogy bizonyos esetekben hirtelen megizzadok, csurom víz leszek, és inget kell váltanom. Pl. ha a meleg levest gyorsan elfogyasztom, ha ebéd után bármilyen folyadékot nem kortyonként, de egy borospohárnyit, egy hajtókára iszom, ha fizikai munka közben elfelejték pihenőt tartani. Különben én is nagyon szeretem a kertészkedést, a fáimat, szőlőlugasomat. Ezekkel szoktam tavasztól őszig foglalatoskodni.

A szövetkezetünk felügyelő bizottságának elnöke vagyok, s e minőségemben tárgyalásokon veszek részt, s ellenőrzéseket tartok. Így nem szakadtam el teljesen nyugdíjazásommal régi munkakörömtől.

Tibi fiunk a Szolgáltató Ktsz. elnöke. Sajnos egyetemi tanulmányai abbamaradtak. Ha nem nősült volna, akkor sem maradhatott volna az egyetemen. Azóta némileg pótolta, és levelező úton kellő szakmai tanulmányt végzett. Fiuk nem tanult jól, ipari pályára ment, most végez, de már utána nősül is. Kornél első feleségétől elvált, újra nősült. Vele együtt lakunk. Fia és leánya is már kereső korban van. Fiának múlt évben nem sikerült az egyetemi felvétele, s így a technikus érettségivel egyelőre az Egyesült Izzó kaposvári gyáregységénél dolgozik, ugyanott dolgozik a kis Mari is. Kornél most a siófoki Idegenforgalmi Hivatalnál dolgozik, sokat jár külföldre hivatalból. Felesége a vendéglátóipari szakmában az Európa Szálló irodavezetője.

Egyedül Lacinak sikerült egyetemre kerülnie. Jó nevű és megbecsült fizika-matematika szakos gimn. tanár Székesfehérváron, felesége kémia-fizika szakos középiskolai tanár. Laci fiuk 7. ált., Gábor fiuk 3. ált. iskolás. Jól tanulnak, átlaguk majdnem ötös, az írásuk rontja le a jegyeiket. Eddig igen gyatrán voltak fizetve, talán most majd javul a fizetésük.

Igen aggódtunk mindig Laci miatt. Sajnos 3-os gimnazista korában ismét agyhártyagyulladásba esett, s a penicillin segített rajta, de azóta jobbkez-balláb izmai gyengébbek, mellén is látszik a ferdeség az izomzatban. Vizsgáltattuk akkor, de ezen nem tudtak segíteni. Néha menés közben bal lábbal húz. Féltünk, hogy nem bírja az egyetemen a nehéz tárgyakat. Birta jól. Most már fáradékonyabb, s nem is vállal túlórákat, nem bírja.

A magatokról írt beszámolót nagy érdeklődéssel olvastuk. Hát ti is kettesben maradtatok! Rossz lehet. Majd eltelik az a pár hónap, s Pesten újra együtt lesz a család. Kívánjuk, hogy jó erőben, egészségben még sokáig élvezhessétek új otthonotokat. Jó lenne még egyszer legálább találkozunk, kibeszélgetni magunkat. Múlik az idő felettünk, kopnak a szervek.

Nagy szeretettel gondolunk rátok mindig. Örülünk, hogy Ica is, Te is jól vagytok. Búcsúzom. A jó Isten áldjon, és legyen veletek. Mindnyájatoknak jó egészséget kívánva sok-sok csókot, kézcsókot, üdvözlötlet küldünk szeretettel.

1971. ápr. 25.

15. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz

Kedves Tibikém!

Megint bocsánatot kell kérnem a késedelemért. Több körülmény késleltetett, de nem részletezem, hanem bízom megértésedben.

Többször elolvastam élvezettel az írásodat, és a felidézett hőskorát a templomfestésnek. Bizony, ha a Sixtus-kápolna freskóira gondolok, és az azt követő vitákra (bocsánatot kérve a merészségemért), Gyula pápának is volt mit hallgatni. Itt az ő szerepét Te töltötted be. Kaposvári múzeumigazgatónak is átadtam olvasni. Tetszett neki, és kér, hogy egy másolati példányt küldjél a szolnoki Damjanich Múzeum részére is.

Engedd meg, hogy pár helyen helyesbítsem a szövegedet. (1) A kóruson én nem rajzoltam, hanem mindkét falat beborítottam a kartonnal, és ott rajzoltam meg az egészet szénnel. (2) A másik, hogy az első freskó, ami elkészült a „Szent László” volt, azután kezdte el Aba-Novák a diadalív festését, majd én a „Déli harangszót”. (3) A munka hivatalos átadásánál csak én voltam jelen, mint vállalkozó. A munkát nagy meglepéssel vette át a közbirtokosság, sőt volt, aki kapacitált kedvesen, hogy telepedjek le Szentandrásan.

Szép és boldog idők voltak, amit eltöltöttem veled, és kedves köröddel, mindig örömmel emlékszem rá. Azon fölül még fiatalok is voltunk.

Többször mondom, hogy 17 éves koromtól – amikor már bevonultam – olyan viszontagságos életet éltem, és sokszor az életben maradásom olyan kevésen múlt, hogy ha még egyszer végig élhetném, nem vállalnám, de a harminchármas esztendő Szentandrásan többször is megújráznám.

Köszönettel küldöm vissza mellékelten írásodat, és Rózsikának kézcsókomat küldve, baráti ölelésem és csókom küldöm szeretettel:

Feri

16. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz (kézírás, dátum nélkül)

Drága Tibikém!

Egy jászszentandrászi pedagógus, Kunráth Sándor a napokban behozott hozzám egy történelmi dokumentumnak szánt tanulmányt „Jászszentandrászi per” címmel, hogy lektoráljam. Ezt elolvasva elszörnyülködtem, hogy hova módosulhatnak a dolgok, ha egy tájékozatlan, vagy alig tájékozott társaság a maga szájíze és érdekei szerint alakítja át a régen történeteket, azokat a szentandrásziak új generációja számára tálalja, és azt teszi közvéleménnyé.

A tényeket már csak két ember tudja pontosan, Te és én. Bár én több előadást tartottam, kettőt a szentandrászi templomban is, de lojalitásból jobban háttérben maradva, mint az szükséges lett volna.

Szabó Dezső írja Adyval kapcsolatban: „A zseni meghal, eltemetik, sírján dudva és barátok nőnek.” Supka Magdolna művészettörténész fő programja az Aba-Novák rehabilitálása, és kultuszának ápolása, és ez helyes és kívánatos is. Egyben neki fő szereplési tere.

Ott már érint az ügy, hogy a szentandrászi freskóiról írva a Viliről szóló könyvében engem nem említ, csak a jegyzetben, mint informátort egyes dolgokban. Redő Feri és a többi szabadiskolai növendék, akiket nem vettek fel a főiskolára, de az Aba-Novák szabadiskolájába járhattak, mert az üzleti vállalkozás volt, és lejöttek Szentandrásra nyári szabadban festésre. Hogy ezek név szerint hiány nélkül felsorolva hogy szerepelhetnek a Kunráth tanulmányában? Úgy, hogy Supka Magdolna és Redő mint potentátok járnak le Szentandrásra, Redő pár napot tölt is ott. A Vili emlékével szerepelnek. Bevonják Czumpfot és Aba-Novák Jutkát. Aba-Novák jubileumi ünnepséget akarnak rendeztetni (amit én helyeselnék is, ha engem is megkérdeznének és belevonnának, mert én ezt az emléket mindig ápoltam is, nem tárva fel a való helyzetet.) Utólag tudom meg, hogy a tanács a strandfürdő mellett 50 négyszögölet ajánlott fel, művészüdlő céljára.

Szóval ez a stáb alakítja, ferdíti a közvéleményt a saját hasznára, és erre a Kunráth írásában döbbsentem rá.

Úgy kezdi, hogy Te a gyerekkori játszótársadhoz jöttél, és felvetted az ötletet. Aba-Novák is itt volt Szolnokon, tetszett neki az ötlet, és nyáron a stáb levonult stb.

Arról, hogy velem állapotdatok meg '32 tavaszán, és nyáron Aba-Novák ajánlatot tett a fele-fele alapon történő festésre, amit ő a következő munkájánál ugyanúgy viszonz nekem (nem beszélek arról, hogy ez sohasem történt meg, mert csak a támadásokat feleztük, a rám háruló ódiomot magam viseltem évekig).

A szerződést, a munka átvételét velem csináltatok, a garanciát én vállaltam (viccesen 500 évre). A lelkes átvételkor még kedvesen letelepedésre is fölszólítottak. Azt említi, hogy 600 pengő maradt a végén, mert mind ráment a festésre. De mindjárt másképpen fest a beállítás, mikor azt írja Kunráth, hogy Vili egy esti összejövetelel felajánlotta a szerződésen felüli diadalív megfestését, és még a kóruson az özvönvizet is, de a felesége az özvönvizet már ellenezte. Ez mind gyönyörű, és alkalmas a glorifikálásra, de mindjárt nem olyan szép, ha a felelős vállalkozó társ megkérdezése nélkül teszi (és ez az, amit a felesége etikai okokból ellenezett), és a társ utólag megy bele, részben a szentandrásziakra való tekintettel, másrészt a soha be nem tartott pótígéretekre (pl. Gerevich-csel 4000 pengőért megveteti a vázlatom, stb.) Így már jobb nem beszélni a nagy gesztusról. A pénz már akkor erősen fogyóban volt,

és Te még aggódóan figyelmeztetted is, hogy több pénz nincs, és a felajánlás már irreális. A felelősség rajtad meg rajtam volt, és ha Vili nem fest olyan szédítően gyorsan, bizony nem tudom mi lett volna a vége, mert ha tíz nappal tovább tart a munka, az apparátus az egész összeget felemészti. Ha meg hozzávesszük, hogy semmi viszonzást nem kaptam, az én pénzből ment a nagy dicsőség ára, és igazat kell adni a Pólya gyerekeknek, akik azt mondták, hogy Vili a Te pénzeden mulatott.

Azután Kunráth a támadásról ír. Elég jól és részletesen az emlékkönyvbe írottakról. Kéthárom újság van a birtokában a védőcikkekben, a 40-ből. Persze kizárólag Aba-Novák centrikusan. Az még rendben volna, de amikor azt írja, hogy az A.N. freskóvázlatokat az Egyházművészeti Nemzetközi Kiállításon kiállították, és a fényképét Gerevich a pápának átadta, aki azt mondta: „Örülök, hogy Magyarországon ilyen van”, és azt nem írja, hogy az enyém is ki volt állítva, és arról külön fejezetben írt méltatást az Osservatore Romano, a Vatikán hivatalos lapja, és, hogy a templom minden freskójáról készült, albumba kötött reprodukciójáról (tehát az enyémről is) mondta ugyanazt a Pápa.

Itt már teljesen nyilvánvaló lett, hogy A.N. emlékébe kapaszkodó, és ezen keresztül szerepelni akaró társaság koncepciójába nem illek bele. Hogy milyen mértékben befolyásolták ezek a szentandrási közvéleményt, bizonyítja az, hogy a jóindulatú barát, Kunráth ezt nekem, ide merte adni. Hogy Czumpfot is belevonták a boltba, bizonyítja, hogy Vili után majdnem ő a főszereplő, aki a diadalív felső felét festette. Ami nem megjegyezni való csekélység. Kaposvári Gyula igazgató ismét kér, hogy emlékezéseidet szíveskedjél a múzeumnak megküldeni megőrzésre, és mindenki számára betekintésre. Én pedig majd magnóba mondom a magamét, de most már kicsit érthetőbben. Remélem a pesti slapajok díszpolgárrá avatására meghívnak bennünket.

Rózsikának kézcsokom küldöm, feleségem csókját. Szeretettel csókol öreg barátod:
Feri.

A múltban nekem küldött és visszaküldött emlékezéseidet vártuk, de Kaposvári még nem kapta meg.

17. Futó Tibor levele Chiovini Ferenchez

Kedves Ferikém!

Nagyon meglepett ma vett leveled tartalma. Nem túlságosan bosszantod magadat? Látod, látod. Így van ez. Én nem bosszankodhatnék?

Az egész jázszentandrási templomfestésnek én vagyok a szülőapja. Én határoztam el, hogy a gicces templomfestők helyett művészeket keresek. Találtam is. És így minden öndicséret nélkül tárgyilagosan megállapítható, hogy szándékom nélkül nincs művészi munka ott. Tehát én voltam a kezdeményező és megvalósító. Az én nevem mégsem említi senki. Pedig én voltam a létra, melyen mindketten feljutottatok akkor a magaslatra, az elismerés színhelyére. A létra meg ott maradt lent, csendben, senki sem törődött vele tovább.

Ne haragudj meg, ha nyíltan megírom, bizony rosszul esett nekem is. A jázszentandrási látogatásaid során vajon szóba kerültem? Vajon megmondtad ott, hogy én akartam giccs

helyett művészi munkákat? Vajon Vili hozzátartozói közölték Supka Magdolnával? Bizony nem. Engem nem kérdezett meg senki.

A történet megírására is magam szántam el magamat, mert azt akartam, hogy az általam ismert adatok a későbbi utókornak megmaradjanak.

Egyidejűleg írtam Kunráthnak, és kértem, küldje el írását elolvasásra nekem is. Úgy vélem, hogy az adatokat megkérdezésem nélkül az én oda megküldött írásomból vette, s talán nem egészen megfelelően. A múzeumnak nem kértem még, nem kérte. Úgy beszéltük meg veled, hogy a múzeum kérő levelére küldök egy példányt. Ezt meg is teszem, de várom a levelet. Eddig hiába. Kaposvárinak szólj, írjon, én küldöm.

Ne nyugtalanodj Ferikém! A te alkotásod ott van a falon, az hirdeti művészetedet. Nem kell ahhoz már propaganda. Ott él az az örökkévalóságig. Hogy Supka nem emlegeti?

Ő Aba-Novák imádója. Téged ez ne bántson. De a létra elkorhad, és a tűzre vettetik.

Kézsókom küldöm Irén asszonynak, téged sokszor szeretettel öllelek: Tibor

Siófok, 1972. febr. 24.

18. Futó Tibor levele Kunráth Sándorhoz

Kedves Sándor!

Ma kaptam levelet Chiovini Feritől. Közli, hogy „Jászszentandrás per” címen írtál a templomfestés történetéről. Úgy írja, hogy bizonyos dolgok írásodban nem a valóságnak megfelelően szerepelnek.

Ezen nem csodálkozom, mert Jászszentandrásan senki sem tud erre vonatkozóan hiteles adatokat szolgáltatni. Egyedül én tudok a templomfestéssel kapcsolatban a valóságnak megfelelő, és minden tekintetben hiteles adatokkal szolgálni. Az egész festés ügyét én intéztem.

Én megírtam a templomfestés történetét, és az erre vonatkozó írásom egy példányát két évvel ezelőtt megküldtem Medveczky Ferinek és Molnár Pistának. Úgy tűnik Chiovini írásából, hogy bizonyos adatokat írásomból vettél. Legyen szabad felhívni szíves figyelmedet, hogy szerzői jog is van a világon.

Különben igen érdekel írásod, szeretném azt elolvasni. Igen kérek, légy szíves, küldd el elolvasás céljából.

Leveledet várva sokszor üdvözöllek:

Siófok, 1972. febr. 24.

Futó Tibor

19. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz

Kedves Tibikém!

Igazad van. Túlbosszankodtam magam. Mikor az ember ömlesztve kapja a tendenciózus beállításokat, amiket már nem lehet tévedéseknek betudni. Ebből az újonnan alakult stáb-

ból kimaradtunk: várnak ugyan Szentandrásra, de mikor legutóbb hívtak oda, jelezve, hogy Supka, Redő, Bényi, Czumpf, Aba Jutka is ott lesznek az ünnepségen, egy sem jött le, pedig kettőnek is van kocsija. Alapjában komolyan nem érdekel az egész. Ha Kunráth nem is jön be, a feleségének egy szentandrásai tanárnő előtt elmondtam elég nyíltan az észrevételeimet. Neked is megírtam, ezzel az ügyet a helyére tettem, és majd teszem is, úgy, ahogy az igazság megkívánja. És majd helyére teszed Te is, mert Kaposvári felkér a történet hiteles megírására. Itt egy kis félreértés történt. Kaposvári a sok dolga miatt feledékeny, és nem kért előbb a megírásra, hanem várta azt. A magad munkáját a freskók történetében nem árt, ha érthetően és plasztikusan domborítod ki, mert szóból ért az ember. Ezt azért sem tartom elhanyagolhatónak, mert a szentandrásai tanárnő mikor felvilágosítottam őket, megjegyezte, hogy az előadásaimon magamról túl keveset beszéltem.

Egyet azonban meg kell jegyezni leveledre. Az egész műnek a spiritusz rektora Te vagy, nélküled nem lett volna semmi, és ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni. De hidd el nekem, és ezt egy jászberényi magnószalag is bizonyíthatja, hogy bármikor és bárhol tartottam előadást az idők folyamán, mindig a Te neveddel kezdtem és a látogatásoddal. Kihangsúlyoztam a továbbiakban, hogy mint a Sixtusi kápolnánál, csak egy conseniális, megértő mecénás közbejöttével jöhetnek létre. Ezt mi Szentandrason megkaptuk. Elnézést kértem ugyan a hasonlatért, ami minket és Michelangelót illeti, de ezen a szinten belőled is Gyula pápát csináltam. És ezt nem most találom ki, mentségemre, hanem mindig hangsúlyoztam is, és aki ezt meg akarta hallani, az meg is hallhatta.

Várható írást Kaposvári a múzeumi kiadványban le is közli, és nem lesz szükség újabb történetírókra.

Egyre emlékszem pontosan, hogy a közbirtokosság a megállapodás (vagy szerződés) megkötésére 1932. május első napjaiban hívott meg. Azt onnan tudom, mert a májusi menetrend-változás miatt a vonatról lekéstem, és autóval mentem el.

Az első látogatásod a tél végén, vagy '31 őszén történt-e? Már megvolt a megállapodásunk, amikor nyáron a Telep a pestiekkel benépesült, és akkor tette Vili az ajánlatot a bekapcsolódásra, amit Ti elfogadtatok. Hogy azután kettőnk között hogy alakultak a dolgok, és mivel vállaltam az ódiomot (bár a védelem „Nemzeti újság” képes melléklete, stb. mind az én reprodukcióimat hozta) pár évig milyen nehéz idők jöttek rám, arról jobb nem beszélni.

Vilit várta a Szegedi Kapu, bár ott, utólag látva az események alakulását, jobb volt nem felelni.

Azt hiszem egyetértés abban, hogy a nyaraló slapajok nem tagjai a „stábnak”. Írd meg, Tibikém, amire kérnek, és a magad személyét illetően ne szemérmeskedj, mert nagy a hajlam a feledékenységre, és amit én mulasztottam volna, azt bocsásd meg.

Rózsikának kézsókom tolmácsold, Téged sokszor szeretettel ölel: Feri

20. Futó Tibor levele B. Supka Magdolnához

B. Supka Magdolna, az Aba-Novák Vilmos c. mű írójának
Budapest

Karácsonyi ajándékként fiamtól kaptam meg Aba-Novákról írt művét. Nagyon boldog voltam, mert az első kiadásból nem tudtam szerezni. Nagy szeretettel olvastam és bámulattal adózom az írónak, aki annyi fáradsággal, utánjárással begyűjtötte a szükséges adatokat. Nehéz – hatalmas munka.

Boldog voltam, hogy újra láthattam, ha nem eredetiben is, azokat a képeket, melyek annak idején megkísértettek.

Valamit azonban nem értek. Ne nehezteljen meg rám, ha ezeket most megírom. Nagyon szeretném, és kérem arra, hogy ezekre adjon választ nekem. Írásából megállapítható, hogy Aba-Novák életében a jázszentandrásai freskói hozták meg a fordulatot. Ezek a freskók váltották ki a kritikát, hozták a harcot, de Aba-Novák számára a győzelmet is. A győzelem után az elismerést, és a további nagy alkotásokra szóló megbízatásokat. Írásában mégis alig foglalkozik a jázszentandrásai freskókkal részletesen. Nem tetszenek azok Önnek? Aba-Novák egyéb alkotásait majdnem teljes egészében bemutatja képeken. A jázszentandrásai freskókból csupán a pokol jelenetnek egy kis részletét mutatja be. Miért?? A kisebb képekről is részletes leírást, magyarázatot ad. A többi freskóit terjedelmesen tárgyalja, és képekben bemutatja. Nem értem, és nem értem. Kérem, magyarázza meg ezt nekem.

Hogy ez a dolog engem miért érdekel ennyire? Bevallom. Én voltam megbízva a jázszentandrásai templom festésének lebonyolításával. Én akartam giccsek helyett művészi munkát. Én hoztam oda a két művészt, én tárgyaltam stb. Ezek a freskók voltak azok, melyek ország-világ előtt vitatott alkotásként jelentkeztek. Ezek hozták meg az új stílus győzelmét. Ezek után lett Aba-Novák „felkapott” és elismert művész. Elhalmozták munkákkal. És szegény Vili szinte már telhetetlenül habzsolta, a benne már felgyülemlett és élő világot fáradságot nem kímélve alkotta. Ebben az állandó és fáradságos munkában égett el az erős fizikum. Én láttam őt dolgozni. Tudom milyen kíméletlen volt fizikai erejével. Az alkotás lázában nem tudott mértéket tartani. Nem kímélte magát. Nagyon-nagyon sajnáltam szegényt. Utoljára 1941. június 22-én találkoztunk, halála előtt pár nappal. Még akkor is új tervéről beszélt. Haláláig alkotott. Nagy és igaz művész volt!

A jázszentandrásai templomfestés történetét én megírtam. Írásom egy példányát mellékelten megküldöm, hátha érdekli. Amennyiben nem, úgy a mellékelte borítékban küldje vissza, kérem!

Fogadja tiszteletteljes üdvözetemet és kézcsókomat:

Siófok, 1972. febr. 29.

Futó Tibor ny. főkönyvelő

21. Supka Magdolna levele Futó Tiborhoz

Igen Tisztelt Uram!

Köszönöm levelét, melyet ma, kórházból való hazaérésemkor kaptam meg. Megörvendtem a jázszentandrásai események élményszerű leírásának, és átadtam azt Aba-Novák Juditnak elolvasásra, megőrzésre és a célból, hogy az őszi jázszentandrásai kultúrház felavatásánál – melyet Aba-Novákról való megemlékezéssel ünnepelnek majd meg – gondoljanak az

ön írására, személyére. Gondolom, Chiovini Feri lesz ennek a gondozója. Ami könyvem jázszentandrásai részét illeti, annak rövidegéről nem tudok önnek levélben válaszolni, mert kb. a könyv hatszorosát írtam meg annak megjelenése előtt és után, 1954-től 1971-ig, ez idő alatt mintegy 7-szer fűrték meg a könyvet, 11 lektori véleményt kellett paríroznom, majd kandidatúráim alkalmából azt kétszeresen „megvédeni”. (4 másik könyvre tellett volna ebből az időből.) Minden esetben a faliképek voltak inkriminálva. Tehát a kiadói és a lektori megrendelések – kívánalmak a táblaképekre vonatkoztak. Viszonylagos részletességük ezzel is magyarázható.

A faliképek leírása és értékelése elképzelhetetlen akadályokba ütközött, a könyv megjelenése is ettől függött.

Rajtam kívül senki műtörténész ezt a témát nem vállalta volna. Ha betekintést kívánna a problémák egy részébe, az megtalálható a „Műtörténeti Értesítőnek” abban a példányában, amelynek címlapján Aba-Novák önarcképe látható. Néhány hónap előtt jelent meg, abban olvasható a kandidátusi vita teljes egészében. Persze ez sem ad fogalmat azokról a vádpontokról, amelyeket addigra elejtettek a könyvvel kapcsolatban.

De még az emlékkiállítás a Magyar Nemzeti Galériában is majdnem meghiúsult az ellenvetéseken. Majd a jövőben talán valaki más, simább úton haladhat tovább a témában. (Aba-Novák Judit a Képzőművészek Szövetségének titkára, Bp. Vörösmarty tér 1.; ott található.)

Szívélyesen üdvözlöm Önt: Supka Magdolna
ápr. 11.

Feljegyzések két zsebkönyvlepon

Déli harangszó.

Kapisztrán János = Chiovini F.

Jobb sarokban alul, piros-fehér zászlót tartó vitéz = Futó T.

Bal felső angyal = Chiovininé

Pokol

Rettenetes Iván = Pipás Pista

tiszazugi arzénos asszony = Erzsébet angol királynő

ismerősnek vélt alakok: Tóth Pista simi nyakkendő, Tunya Viktor néni

Szentély

Bal: 3. apostol: Száz K, 4. Kiss Balázs

Jobb: 3. Kovács Mihály

szentély jobb oldal, ...jelenet Krisztust fogadók mögött behunyt szemmel: Aba-Novák

Négy próféták közül az első, Dániel: Vili zsidó növendéke.

Paradicsom:

Éva almájának magját Ádám elveti, a kikelt fácskát védőn öleli át. A kimentett fából lesz a megváltás keresztje, jelzi a fácska körüli fehér kereszt.

Jobb fal

A tudás fájának magvából sarjadt fa adá Siloe patak pallóját, abból ácsolták a keresztfát.

Bal fal

Mert úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött fiát adta érte.

Bejegyzések a vendégkönyvből (két jegyzetlap)

P. Odiló: Akinek ilyen Istene, ilyen Krisztusa, ilyen szentjei vannak, annak a művészete sem lehet jobb, sem a mennyországa.

Pólya Iván: Aki a művészetek történetében teljesen járatlan, az ne kritizáljon.
Az igazi templomban ima nélkül is imádkozom, itt úgy érzem, imám hangosan mondvá sem érteném.

M. Dezső festőművész

Talán utoljára láttam és szemléltem e templom freskóit. Emlékül vittem el a benyomást, a képet, melyet soha elfelejteni nem fogok. Adja a mindenható, hogy minden igaz lélek olyan benyomással távozzon e helyről, mint amilyen emlékeim nekem maradtak.

1934. VIII. 30.

Erdélyi figyelő

Az emberi képzelet és fantázia határtalan, ez Istentől jön. Ne hibáztassuk tehát alkotásait.
935. VI. 11

(aláírás)